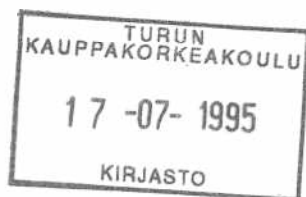

Pääkirjoitus

Nykyihmisen sanotaan vieraantuneen politiikasta. Syitä tähän haetaan sekä poliitikkojen tavasta hoitaa yhteisiä asioita että kansalaisten omasta elämänpiiristä, jossa yhteiskunnalliset kysymykset eivät nouse kiinnostusten kärkipäähän. Poliittisen järjestelmän perustoista sen sijaan käydään harvoin asiapohjaista kriittistä keskustelua. Edustukselliselle demokratialle ei länsimaisissa yhteiskunnissa ole löytynyt vaihtoehtoja, minkä vuoksi edustuksellisuuden kritiikki on jäänyt akateemisen keskustelun tasolle etäälle poliittisten järjestelmien uudistushankkeista.

Edustuksellisuus demokratiamallina kantaa sisässään politiikasta vieraantumisen siemenen. Missä vaiheessa kansalaisten yhteys päätöksentekoon sitten katkeaa ja onko tämä katkeaminen edustuksellisuuden väistämätön seuraus? Modernin edustuksellisen demokratian aate juontaa juurensa liberalistiseen poliittiseen teoriaan, joka perustuu käsitykseen ihmisestä epäpoliittisena olentona. Ihmisten poliittisuus hahmottuu vain joukkona vapauksia ja oikeuksia, joiden hoito luovutetaan pienelle ryhmälle. Valituiksi tultuaan kansaa edustavan ryhmän suhde hoidettaviin asioihin muuttuu. Edustajat eivät käytä asemaansa vain kannattajakuntansa etujen ajamiseen, vaan heidän poliittisen perspektiivinsä edellytetään laajenevan koko poliittisen yhteisön yhteisen edun kattavaksi. Kansaa edustavan ryhmän poliittista toimintaa johtavat periaatteet eriytyvät kansalaisten poliittista toimintaa välittömästi johtavista periaatteista.

Välittömän vastuun puuttuminen edustettavien ja edustajien väliltä etäännyttää poliitikot kansalaisten arkielämästä ja nostaa näyttelijänlahjat poliitikkojen kannatuksen perustaksi itse asiavastuun rinnalle. Toinen kuilu, jonka edustuksellinen järjestelmä kaivaa kansalaisten ja heidän edustajiensa välille, pohjautuu meidän aikakautemme luonteeseen aatteellisen konsensuksen aikana. Poliitiikka on muuttunut suurten aatteiden kamppailusta teknis-taloudelliseksi näpertelyksi, johon kansalaisten on yhä vaikeampi samastua tai hakea siitä kiinnekohtia. Poliitikkojen puhe ei kohtaa kansalaisia ja poliitikkojen pakenemista vastuusta on yhä vaikeampi näyttää toteen.

Kansalaisten ja heidän edustajiensa välisen edustussuhteen tehostamiseksi on pohdittu kansalaisten mahdollisuuksia ilmaista kannatuksensa useammin kuin vaaleissa neljän vuoden välein. Edustajilta ja heidän taustaryhmiltään on lisäksi alettu perätä visioita ja kokonaisvaltaisempia näkemyksiä asioihin poliitikanteon aatteellisen sisällön henkiinherättämiseksi. Kansanäänestykset ja mielipidemittaukset voidaan myös valjastaa palvelemaan samaa edustajien ja edustettavien välistä suhdetta yksittäisissä asioissa. Kansanäänestysten avulla kansalaiset kytketään takaisin keskeisiin poliittisiin ratkaisuihin. Äänestykset antavat edustajille kiinnkohdan, jonka mukaan nämä voivat suunnitella tai tarkistaa politiikkaansa. Mutta kansanäänestysten suoraviivainen kysymyksenasettelu pakottaa myös edustajat avoimeen ja periaatteelliseen keskusteluun keskeisistä poliittisista kysymyksistä. Esimerkkinä voidaan mainita Suomen EU-kansanäänestys, joka vähitellen pakotti poliitikot prosenttien ja numerosarjojen takaa näkemysellisempään poliittiseen argumentaatioon kantansa puolesta. Tällaiset argumentit ovat paljastavampia kuin teknis-taloudelliset, ja niiden rikkomisesta on helpompi jäää kiinni.

Myös mielipidemittauksia voidaan käyttää arvokkaina tietolähteinä päätöksenteon taustalla. Niihin liittyvien riskien ja epätarkkuuksien johdosta mittauksia ei saa sekoittaa muihin suoran demokratian muotoihin, mutta oikein käytettyinä ne viestivät kansakunnan arvoista ja henkisestä ilmapiiristä. Mielipidemittausten monista epäkohdista huomiota on viime aikoina kiinnitetty lähinnä mahdollisuuteen manipuloida kansalaisten äänestyskäyttäytymistä mittaustulosten sopivalla ajoituksella ja tulkinnalla. Huomattavasti syvemmälle mielipidemittauksiin rakentuva epäkohta koskee itse niiden kysymyksenasettelun vaikutusta vastaajan mielipiteisiin. Kysymysten sävyllä ja sanamuodolla voidaan tehokkaasti vaikuttaa vastaajan asenteeseen kysymyksen käsittelemää asiaa kohtaan. Ellei mittausten suorittaja tiedosta tätä mahdollisuutta, tai jos hän päättää käyttää sitä poliittisesti hyödykseen, jää kansalaisten todellinen viesti edustajilleen tätäkin kautta välittymättä.

Ja lopuksi vielä yhteiskuntatieteilijöiden moraalista. Demokraattisissa yhteiskunnissa tutkijat osallistuvat politiikantekoon tuottamalla tietoa sekä päätöksenteon taustaksi että avointa kansalaiskeskustelua ja mielipiteenmuodostusta varten. Tutkijoiden asema ei ole kaikista vähäpätöisin, sillä heidän sanomisellaan on tieteellisen oikeuden voima tukenaan. Silti tieteellisten ja poliittisten näkemysten raja on vain hiuksenhieno ja tutkimuksellisilla aihealueilla ja kysymyksenasetteluilla on vähintään yhtä suuri poliittinen merkitys kuin itse tutkimuksen lopputuloksella. Tämän vuoksi tutkijoiden työn tulee aina olla lähtökohdiltaan kestävä, paitsi tieteellisesti myös moraalisesti.

Naantalissa 2. toukokuuta 1995

TEIJA TIILIKAINEN
päätoimittaja